

вищевказаних нечітких множин з певним значенням функції належності. Під $\mu_A(x)$ розуміється першість у відображенні словом того чи іншого значення. Використані поняття нечіткої логіки (нечітка множина, функція належності та нечітка лінгвістична змінна) висвітлені у [5, с. 39–47].

З огляду на комплементарність ймовірнісних та нечітких оцінок, математична модель даного дослідження включати-ме і ймовірнісну характеристику. Отриманих даних достатньо для застосування закону Пуассона до визначення ймовірності надходження слів у синонімічний ряд.

Згідно з формулою $P_\lambda(m) = \frac{\lambda^m}{m!} \times e^{-\lambda}$, $m=0,1,2,\dots$, де λ середня кількість подій А, що настають за час t у потоці [4, с.40], можна визначити ймовірність того, що діакронний ряд міститиме m слів. У нашому дослідженні, при середній кількості слів у ряді 27 за середній період часу ≈ 500 років, ймовірність того, що синонімічний ряд давньошотландських прикметників міститиме 10 слів становить 0,0001, 27 слів– 0,076, 40 слів– 0,004. Причому, мінімальна кількість слів у ряді 3, максимальна – 86, мінімальний період часу 59, максимальний – 646. Отже, найімовірніше, що такий ряд міститиме біля 30 слів. Варто уточнити, що для правдоподібності розподілу період часу з початком у 1375 чи 1380 роках розширявся до 1100, оскільки твори Джона Барбора «Брюс» (1375) та «Легенди святих» (1380) своєю появою завершили період долітературної давньошотландської мови, який почався близько 1100 року, і тому всі слова, що входили у вжиток в цей період датовані 1375 чи 1380 роками, що і пояснює велике їх скупчення в цьому околі.

До вищеподаного викладу додамо, що на практиці діакронна семантична структура слова часто співпадає зі звичайною семантичною структурою, а діакронний семантичний ряд з синхронним, оскільки згідно з твердженням Дж. Ципфа існує статистичний зв'язок між віком слова та його частотністю, тобто найдавніше слово є найбільш живим [6, с. 3]. А це в свою чергу підміняє досліджуване поняття першості поняттям частотності, що може дещо розширити діапазон даного дослідження.

Таким чином, у статті розгорнуто багаторівневу діакронну лексикографічну модель фрагмента історичного тезауруса давньошотландських якісних прикметників. Дослідження зосереджене довкола побудови діакронних синонімічних рядів та діакронної семантичної структури слова. Представлення даних та необхідні обчислення здійснені завдяки реляційній базі даних IsetIntro. Запропоновано базові принципи математичної моделі для всестороннього аналізу та подальшого розвитку концепції.

Література:

1. Басалкевич О. Є. Характер лексичної еволюції давньошотландської мови / О. Є. Басалкевич // Іноземна Філологія. – Львів, 2014. (у друці)
2. Басалкевич О. Є. Електронне представлення словника шотландської мови. Історія створення та функціональні можливості // Іноземна Філологія. – Львів, 2014. – Вип. 116. (у друці)
3. Білінський М. Е. Діакронні дослідження синонімії з використанням реляційної бази даних / М. Е. Білінський, О. Є. Басалкевич // Комп'ютерні науки та інформаційні технології. Вісник НУ «Львівська Політехніка». – Львів, 2011. – № 710. – С. 204–208.
4. Володарський Є. Т. Статистична обробка даних / Є. Т. Володарський, Л. О. Кошева. – К. : Видавництво НАУ, 2008. – 307 с.
5. Сявак М. Інформаційна система «Нечіткий експерт»/ М. Сявак – Л.: Видавництво ЛНУ ім. Франка, 2007. – 318с.
6. Арапов М. В. Математические методы в исторической лингвистике / М. В. Арапов, М. М. Херц. – М. : Издательство «Наука», 1974. – 165 с.
7. Bilynskyi M. Synonymous string as a diachronic reconstruction: The OED Middle English Evidence for verbs and deverbal coinages / M. Bilynskyi // Inozemna Philologia. – Lviv, 2009. – Issue.121. – p. 20–43.
8. Jones Ch. – The English Language in Scotland: an Introduction to Scots / Ch. Jones.Scotland. – Tuckwell Press, 2002. – 120 p.
9. The Dictionary of the Scots Language. [Електронний ресурс] / Caroline Macafee A History of Scots to 1700// Edinburgh: Scottish Language Dictionaries, 2007. – www.dsl.ac.uk

УДК 81'276.6: 359

О. А. Дакі,

Київська державна академія водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного Дунайський факультет морського та річкового транспорту, м. Ізмаїл

ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОРСЬКІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

У статті розглянуто тематичні групи у складі української морської терміносистеми, функціонування якої сьогодні пов'язане з певними проблемами, адже вона знаходиться у процесі становлення; запропоновано критерії для класифікації тематичних груп; подано їх тематичну класифікацію за екстралінгвістичними чинниками, а також окреслено склад аналізованих груп.

Ключові слова: термін, морська терміносистема, тематичні групи, морська справа, мореплавання.

В статье рассмотрены тематические группы в составе украинской морской терминосистемы, функционирование которой сегодня связано с определенными проблемами, поскольку она находится в процессе становления; предложены критерии для классификации тематических групп; подана их тематическая классификация, учитывающая экстралингвистические факторы, а также очерчен состав анализируемых групп.

Ключевые слова: термин, морская терминосистема, тематические группы, морское дело, мореплавание.

The article deals with thematic groups in the Ukrainian marine terminology, its functioning is closely connected with some problems today. There are suggested the criteria for the classification of thematic groups; there is submitted their thematic classification considering extralinguistic factors. Is presented the composition of the analyzed groups.

Keywords: term, marine terminology, thematic groups, shipping.

Постановка проблеми. У наш час помітно зростає роль наукових та галузевих терміносистем, а їх обсяг та вплив на розвиток загальнонаціональної мови збільшується. Функціонування української морської терміносистеми сьогодні пов'язане з певними проблемами, адже вона знаходиться у процесі становлення, зокрема в умовах міжкультурної комунікації. Особливої актуальності зазначене питання набуває у професійному спілкуванні спеціалістів та науковців, у викладанні та опануванні спеціальних морських дисциплін, тому що ці процеси потребують знання та постійного використання морських термінів, зокрема їх класифікації.

Мета роботи: виділити тематичні групи української морської термінології, подати їх класифікацію. У зв'язку з метою статті були поставлені такі **завдання**: розкрити специфіку поняття «тематична група»; окреслити склад та подати класифікацію основних тематичних груп української морської терміносистеми. Матеріалом дослідження послужили словники термінів, енциклопедичні видання, а також підручники [3; 5; 8] і навчальні посібники [1; 4].

Проблеми класифікації тематичних груп термінів були предметом дослідження таких мовознавців, як Л. В. Козак, Л. В. Харчук, Л. А. Халіновська, О. Я. Андріянова, Л. В. Ярова. Так, у статті Л. В. Козак розглянуто предметно-поняттєвий аспект української технічної термінології, подано класифікацію цього шару лексики за тематичними групами [6]. Розвідку Л. В. Харчук присвячено аналізу тематичних груп електроенергетичних термінів на поняттєвому рівні терміносистеми, що складає основу її організації [11]. У публікації Л. А. Халіновської проаналізовано окремі тематичні групи авіаційної лексики на позначення назв «літальних апаратів» та «повітряних суден» [10]. У роботі О. Я. Андріянової досліджено військово-морську термінологію української мови: етапи її формування та семантику [2], кандидатська дисертація та монографія Л. В. Ярової присвячені російській морській термінології судноводіння (лінгвістичний аналіз) [13; 14].

У мовознавчій літературі існує певна невизначеність тематичних груп як класу слів, деякі причини цього пояснюються у працях Д. М. Шмельова. На його думку, тематичні групи є такими групами слів, що «виділені на базі предметно-логічної спільності, які у багатьох випадках характеризуються і певними спільними для них власне мовними ознаками» [12, с. 103–104]. До важливої ознаки тематичної групи відносять позамовну зумовленість елементів і різнотипність зв'язків між її членами або їх відсутність. «Тематична група заснована на позамовних зв'язках денотатів, відношення одиниць різноманітні або взагалі відсутні, ім'я поля – слово або словосполучення, яке не входить у групу, включає одиниці різних частин мови, що з'єднуються однією або кількома спільними семами» [7, с. 33].

Вважаємо, що тематична група – це «об'єднання лексичних одиниць, засноване на позалінгвістичній дійсності, в основі визначення якого лежить подальше членування загального поняття, що входить у зміст категорії пізнання» [9, с. 47]. У нашій роботі йдеться про тематичні групи термінів, об'єднані загальним поняттям «**морська справа**». Особливість тематичної групи у цьому випадку виявляється у поєднанні логічного членування широкого поняття «**морська справа**» і його мовного «наповнення», мовного членування уявляє людину про цю ділянку об'єктивної дійсності. Для дослідження системних зв'язків у морській терміносистемі використовуємо традиційний метод опису семантичних об'єднань. Застосування методики компонентного аналізу щодо дефініцій морських термінів надасть можливість визначити належність лексем-термінів до певної тематичної групи за спільною ключовою семою.

Насамперед, розкриємо, який обсяг має поняття «**морська справа**», для цього звернімося до його визначення в енциклопедичному словнику. Так, на початку ХХ століття, коли був виданий Енциклопедичний словник Ф. А. Брокгауза та В. А. Ефрона, «**морська справа**» складалася з таких компонентів-сем: 1) кораблебудівні науки (теорія корабля і корабельна архітектура); 2) морська практика; 3) кораблеводіння; 4) пароплавна механіка, а також із компонентів, які відносяться до військово-морської справи: 5) морська артилерійська справа; 6) мінна справа і 7) морська тактика» [20, с. 902].

У Морському словнику К. І. Самойлова (1941) склад елементів поняття «**морська справа**» включав такі компоненти поняття, як: кораблебудування, теорія корабля, морська практика, кораблеводіння, морська артилерійська справа, що майже є повторенням авторитетного Енциклопедичного словника Ф. А. Брокгауза та В. А. Ефрона (1890–1907), незважаючи на значний часовий проміжок між вищезазначеними виданнями. Проте у словнику К. І. Самойлова є деякі відмінності та доповнення у подачі поняття, як-от наступні його елементи: торпедно-мінна справа, судова електротехніка й зв'язок [19].

У поняття «**морська справа**» ще з початку ХХ століття у словниках та енциклопедіях зафіксовано такий його компонент як **кораблеводіння**, сучасний зміст якого знаходимо у словниках: «**КОРАБЛЕВОДІННЯ**, 1) процес, що забезпечує керування кораблем в інтересах досягнення намічених цілей плавання і його безпеки. Кораблеводіння спирається на теорію морської навігації, маневрування, метеорології, океанографії й морську практику» [15, с. 198].

Значимо, що термін **корабель** є синонімом до терміна **судно**, а лексеми-терміни **кораблеводіння** та **судноводіння** є синонімічними. Подамо також значення терміна **судноводіння** за словником: «**СУДНОВОДІННЯ**, прикладна наука, що вивчає теоретичні й практичні питання, пов'язані з вибором оптимального шляху судна в морі й забезпеченням точного проходження вибраним шляхом. У судноводіння входить ряд дисциплін, що розробляють методи й засоби водіння суден: навігація, лоція, морехідна астрономія, радіонавігація, гідрометеорологія, океанографія й ін.» [17, с. 287]. Отже, виділяємо разом із спільними ключовими семами наступні одноіменні тематичні групи: навігація, лоція, гідрометеорологія, океанографія, морехідна астрономія, радіонавігація.

Упродовж ХХ століття зміст поняття «**морська справа**» змінювався, у пізніших словниках він став співвідноситися із змістом поняття «**мореплавання**». З розвитком мореплавання та науково-технічного прогресу у застосуванні кораблів, суден та інших плаваючих засобів відбулася більша спеціалізація, що було зафіксовано словниками. Порівняймо: «**МОРЕПЛАВАННЯ** (МОРЕПЛАВСТВО), діяльність людства в Світовому океані з використанням кораблів, суден, інших плаваючих засобів для вирішення військових, економічних, наукових та інших завдань. Розрізняють військове мореплавання і торгове» [15, с. 256]. Отже, у сучасний зміст дефініції поняття «**мореплавання**» («**мореплаводство**») включаємо також спільні семи **'військове мореплавання'** та **'торгове мореплавання'**, які є назвами одноіменних тематичних груп.

Для продовження класифікації опираємося на дефініцію поняття у Морському енциклопедичному довіднику: «**ТОРГОВЕЛІНЕ МОРЕПЛАВАННЯ**, діяльність, пов'язана з використанням суден для перевезення вантажів, пасажирів, багажу й пошти, для рибних і інших морських промислів, видобутку корисних копалин, виробництва буксирних і рятувальних операцій, а також для інших господарських, наукових і культурних цілей» [17, с. 329]. Отже, основною класифікаційною ознакою для тематичної групи **торгове мореплавання** є ключова сема **'призначення'**.

У статті обмежимося описом складу кількох основних тематичних груп морської терміносистеми, відібраних за наявністю спільної ключової семи, як-от:

1. Теорія судна (корабля), серед складу цієї тематичної групи є наступні терміни: *геометрія корпусу судна, теоретичне креслення судна, головні розміри судна, посадка судна, марки осадок, коефіцієнти повноти судна, плаучість, рівновага плаваючого судна, центр ваги судна, осадка судна, вантажна марка, остійність, крен, кренування судна, непотоплюваність, ходкість, керуваність, хитавиця суден* тощо.

2. Судноводіння (кораблеводіння). У склад цієї тематичної групи входять наступні підгрупи:

навігація, яка об'єднує, наприклад, терміни: *азимут, аксіометр, гірокомпас, горизонтальний паралакс, далекомір, дальність видимого горизонту, девіація, дрейф, курс, кільватерний струмінь, компас, пеленг, маневрування, маяк, навігаційні небезпеки, нактоуз, на траверзі, ортодромія, радіолокатор* тощо;

лоція, яка об'єднує, наприклад, терміни: *хребет, поріг, підводна гора, банка, мілина, осушення, підводна коса, бар, улоговина, мілководдя, брили, берегова лінія (берегова риса), узбережжя, перешийок, порт (морський), аванпорт, гавань, басейн, хвилелом, пристань (дебаркадер), шлюз, причальна тумба, причальний рим, верф, стапель, елінг, сліп, док, прохід, морський канал, фарватер, галс, рейд, маяк, буй, віха, локсодромія, ортодромія* тощо;

гідрометеорологія, яка об'єднує, наприклад, терміни: *штіль, штормовий вітер, шторм, сильний шторм, жорстокий шторм, ураган, порив вітру, поривчастий вітер, шквал, морський бриз, береговий бриз, панівний вітер, пасат, північний вітер, хвиля, дзеркально-гладка поверхня, слабке хвилювання, зиб, помірне хвилювання, значне хвилювання, сильне хвилювання, дуже сильне хвилювання, виняткове хвилювання, круте хвилювання, невелика хвиля, високі круті хвилі, бурхливе море, прибії, зиб відсутня, слабка зиб, помірна зиб, сильна зиб, дуже сильна зиб, крута зиб, прибії, цунамі, бурун, короткі хвилі, середні хвилі, довгі хвилі, зустрічна хвиля, попутна хвиля, бортова хвиля* тощо;

океанографія, яка об'єднує, наприклад, терміни: *материкова обмілина, шельф, ложе океану або моря, глибоководна океанічна западина (жолоб), підводний каньйон, риф, підводна долина, кораловий риф, валуни, галечники, гравій, піски, мулисті піски, мули, глини, атолл, скеля, архіпелаг, шхери, півострів, мис, коса* тощо;

морехідна астрономія, яка об'єднує такі, наприклад, терміни: *широта, довгота, висота, компасний пеленг, поправка компаса, схід, захід, небесна сфера, судовий час, час верхньої кульмінації світил, світило, Місяць, Сонце, Юпітер, Венера, Альтаір, Аркатур, азимут верхнього краю Сонця, Полярна зоря, меридіональна висота Сонця, обсервація, середня квадратична похибка, висотні лінії положення, небесний екватор, центр небесної сфери* тощо;

радіонавігація, яка об'єднує такі, наприклад, терміни: *радіопеленгатор, радіокомпас; радіодалекомір, радіомаяки, радіосекстант, радіостанція, радіохвилі, радіолокація, радіомовлення, інерціальна навігаційна система* тощо.

3. Морська практика. У склад цієї тематичної групи включаємо наступні підгрупи, у складі яких є, наприклад, такі терміни:

пристрій судна: *бімс, бортовий кіль, ватервейс, вертикальний кіль, верхній твіндек, водонепроникна переборка, горизонтальний кіль, днище, карлінгс, кіль, кінгстон, комінгс, контрофорс комінгса, контрофорс фальшборту, корпус, леерна огорожа, мидель-шпангоут, палуба, змінний пояс, рамний бімс, стрингер, таранна переборка, фальшборт, флагшток, флор, форштевень, ширстрек, шпангоут, шпация, шпигат, штормовий портик* тощо;

оснащення трюму: *баласина, забортна арматура, вимірвальна трубка, кінгстонний ящик, лаз, люк, відсік, пайол, тиллерс, подволок* тощо;

люкові закриття: *швидкодіюча задрайка, водонепроникні люкові кришки, клини, комінгс люка, кріплення люкових кришок, кришка люка* тощо;

суднові двері та люмінатори: *водонепроникні двері з клиноподібними задрайками, з задрайками і тягами, двері бортові, баранчик, бортовий люмінатор, глухий люмінатор, задрайка, загартоване скло* тощо;

якірний пристрій: *якір Холла, болт, веретено, клюз, лапа, скоба веретена, тренд, якірна скоба, якірний дзвін, брашпиль* тощо;

швартовий пристрій: *брашпиль, кранець, кипова планка, кнехт, шпринг, клюз, качка швартова, швартова лебідка, швартовий клюз, штіль;*

щогли: *ажурна щогла, ванти, гафель, грот-щогла, вантажна колонка, двонога щогла, клотик, освітлювальна щогла, парна щогла, рей, сигнальна щогла, фок-щогла, шпор щогли* тощо;

рульовий пристрій: *аксіометр, балансірне кермо, баллер, румпель, румпельне відділення, гельмпорт* тощо;

гвинт і вал: *ахтерштевень, вал, гребний вал, гребний гвинт, дейдвуд, кінцевий вал, гвинт* тощо;

рятувальні засоби: *кіль-поручні, плаваючий блок, плаваючий якір, гідротермокостюм, трап, фалінь, рятувальний жилет, рятувальний кінець з муссингами, рятувальний буй, плавучий якір* тощо;

корпус, приміщення та обладнання судна: *корпус судна, надбудови, аврал, пояс змінної ватерлінії, шпигат, рундук, шафка, баранці, люмінатори, палуба, танки, цистерни, пайол, трюм, комінгс, лючина, футшток, рангоут, такелаж, талрепи, снасті, штаги, ванти, шкимужгар, альтанка, гордень, клетневать, огини, блоки, бухти, такелаж, таль, стропи, кранці, лин, перлин, канат, каболка, шкимужгар, лаглин, фал, рим.*

Дослідження тематичних груп морської терміносистеми надало можливість окреслити її ядро та периферію. Ядром морської терміносистеми вважаємо такі тематичні групи, які виділили на основі поняття «**морська справа**»:

1) **теорія судна (корабля);**

2) **морська практика** із такими підгрупами: пристрій судна: оснащення трюму, люкові закриття, суднові двері та люмінатори, якірний пристрій, швартовий пристрій, щогли, рульовий пристрій, гвинт і вал, рятувальні засоби, морські сигнали та ін;

3) **судноводіння (кораблеводіння)** із такими підгрупами: навігація, лоція, гідрометеорологія, океанографія, морехідна астрономія, радіонавігація;

4) **військове мореплавання;**

5) **торгове мореплавання.**

Наведені морські терміни неоднорідні як за походженням, так і за структурою, серед них є назви власне українські, наприклад: *баранчик, лапа, веретено, огорожа, лаз* тощо, так і терміни, запозичені з інших мов, як-ось: *брашпиль, кранець, кнехт, шпринг, клюз, аксіометр, баллер, румпель, гельмпорт* тощо.

У морській лексиці переважають запозичені терміни та терміни-композиції (*грот-щогла, фок-щогла, мидель-шпангоут, флагшток*) та словосполучення (*кипова планка, швартова лебідка, швартовий клюз, балансірне кермо, румпельне відділення*), вони найбільш чисельні.

Висновки. Особливість тематичної групи морської терміносистеми полягає у сукупності галузевих терміноодиниць, об'єднаних спільною тематикою і заснованих насамперед на екстралінгвістичних ознаках, через те що морська термінологія відображає систему понять, які стосуються більш широкого поняття «**морська справа**». Системний характер української морської термінології виявляється насамперед у системних зв'язках лексичних значень термінів, що утворюють різні семантичні підсистеми, до яких належать тематичні групи підгрупи, мікрогрупи.

Перспективами подальших розвідок вважаємо створення методологічних засад опрацювання поняттєво-термінологічної лексики фахового мовлення, а також створення українських морських термінологічних словників, які враховуватимуть тематичну класифікацію.

Література:

1. Алексішин В. Г. Практическое судовождение / В. Г. Алексішин, В. Т. Долгочуб, О. В. Белов // Одесская национальная морская академия. – Одесса : Фенікс, 2006. – 376 с.
2. Андріянова О. Я. Військово-морська термінологія української мови: формування та семантика : автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова / О. Я. Андріянова. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2011. – 21 с.
3. Бронштейн Д. Я. Устройство и основы теории судна: [учебник] / Д. Я. Бронштейн – Л. : Судостроение, 1988. – 336 с.
4. Варбанец Т. В. Метеорологія. [учебное пособие] / Т. В. Варбанец. – Одесса : Фенікс, 2008. – 228 с.
5. Дмитриев В. И. Навигация и лоция. [учебник для вузов] / В. И. Дмитриев, В. Л. Григорян, В. А. Катенин. [под ред. В. И. Дмитриева]. – М. : ИКЦ Академкнига, 2004. – 471 с.
6. Козак Л. В. Тематична структура української технічної термінології / Л. В. Козак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrtmova.com.ua/2011/Artcl15.pdf>
7. Полевые структуры в системе языка. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1989. – 196 с.
8. Снопков В. И. Управление судном [учебник для вузов] / В. И. Снопков. – Санкт-Петербург : АНО НПО Професионал, 2004.
9. Соколовская Ж. П. Проблемы системного описания лексической семантики / Ж. П. Соколовская. – К. : Наукова думка, 1990. – 183 с.
10. Халіновська Л. А. Тематичні групи на позначення назв літальних апаратів та повітряних суден в українській авіалексичі / Л. А. Халіновська. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://term-in.org/goods/15-1-1-1/category/id90/>
11. Харчук Л. В. Тематична класифікація українських електроенергетичних термінів / Л. В. Харчук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/51291/12-Kharchuk.pdf?sequence=1>
12. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики / Д. Н. Шмелев. – М. : Просвещение, 1973. – 280 с.
13. Ярова Л. В. Російська морська термінологія судноводіння (лінгвістичний аналіз). автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.02 – російська мова / Л. В. Ярова. – Дніпропетровський державний університет, Дніпропетровськ, 2000. – 21 с.
14. Яровая Л. В. Русская морская терминология судовождения / Л. В. Яровая. – Одесса : Фенікс, 2005. – 200 с.

Список джерел ілюстративного матеріалу

15. Военно-морской словарь / [гл. ред. В. Н. Чернавин]. – М. : Воениздат, 1989. – 511 с.
16. Военный энциклопедический словарь. Министерство обороны СССР. Институт военной истории. – М. : Военное издательство, 1983. – 864 с.
17. Морской энциклопедический справочник: в 2 т. [под ред. Н. Н. Исанина.] – Л. : Судостроение, 1987. – Т. 1. – 512 с.
18. Павлов А. С. Военно-морской флот России и СНГ 1992 г. [справочник]. Выпуск 2 / А. С. Павлов. – Якутск, 1992. – 161 с.
19. Самойлов К. И. Морской словарь / К. И. Самойлов. – М. : Военно-морское издательство НКВМФ СССР. – 644 с.
20. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона : в 86 т. – С.-Пб. : Брокгауз-Ефрон 1890-1907. – Т. XIXА (38) : Михаила орден – Московский Телеграф. – 1896. – 6, 477-960, II, 2 с, 21 л. ил., карт. – 517 с.

УДК 81'373.423

О. М. Демська,

Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ

СЛОВО І ТЕРМІН 'ОМОНІМ' В УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВНИКАРСТВІ

У статті представлено короткий аналіз історії лексикографічного осмислення слова і терміна 'омонім' в українському мовознавстві. Виявлено певну однотипність тлумачення аналізованої одиниці і як слова, і як терміна, але також деяку недосконалість їхнього тлумачення.

Ключові слова: омонім, визначення, словник, енциклопедія.

В статті представлено короткий аналіз історії лексикографічної інтерпретації слова і терміна 'омонім' у українському мовознавстві. Виявлено певну однотипність тлумачення аналізованої одиниці і як слова, і як терміна, але також деяку недосконалість їхнього тлумачення.

Ключевые слова: омоним, определение, словарь, энциклопедия.

The study of the homonyms in Ukrainian linguistics began with two articles by L. Bulakhovsky «Iz zhivni omonimov» and «De l'homonymie dans les langues slaves». It was in 1928, and from this time there is no completed research about the lexicographic interpretation of the word and the term 'homonym' in this field of studies. That is why we propose a brief analysis of the definitions of this lexical unit as a common word and as a linguistic term. The common word 'homonym' first appeared in two Ukrainian dictionaries, «Russian-Ukrainian Dictionary» (1924-1933) and «Orthographic dictionary» by H. Holoskevych (1929), but the definition of the term appeared before the definition of the word 'homonym' in the «Dictionary of linguistic terms» by Ye. Krotevych and N. Rodzevych in 1957. In other words after the term's explanation, the word's dictionary definition was shaped in Ukrainian linguistics. Namely, the word 'homonym' was first defined in eleven volumes of «Ukrainian Language Dictionary» (1970-1980); then, in the «Big Ukrainian Language Dictionary» (seven editions from 2001 till 2009, Editor V. Busel); and «Ukrainian Language Dictionary» (Editor V. Zhajvoronok, 2012). All these explanations of the common word are the same as the term's explanation. That is confusing, in view of the fact that the word and the term are different units of the language system. Therefore it is necessary to consider the information about the notion 'homonym' from «Ukrainian Language Encyclopaedia» and to supplement the explanation of the common word and the term 'homonym' in the modern Ukrainian dictionaries of different types.

Key words: homonym, definition, dictionary, encyclopaedia.

Початки сучасної української традиції вивчення омонімів та омонімії датуємо 1928 р. і пов'язуємо з двома статтями Л. Булаховського «Из жизни омонимов» [2, с. 330–342], яка виходила двічі – у колишньому Ленінграді 1928 р. і перевиданням у Києві 1978 р., та «De l'homonymie dans les langues slaves», опублікована в Парижі цього ж 1928 р., перевидана російською мовою «Об омонимах в славянских языках» [3, с. 320–329] у Києві 1978 р. Однак, попри те, що омоніми перебували у полі зору лінгвоукраїністів від кінця 20-х рр. минулого століття й особливо після так званої Дискусії з питань омонімії, яка розгорнулася у радянському мовознавстві наприкінці 1950 – початку 1960 рр., упродовж усього цього часу аж до сьогодні усе ще не маємо аналізу лексикографічного опрацювання слова й терміна 'омонім' як окремої розвідки. Тому пропонуємо увазі читача матеріал покликаний заповнити цю прогалину, що й визначає його актуальність. Аналіз лексикографічного опрацювання слова й терміна 'омонім' як окремої розвідки важливий не лише з огляду інтродукції дослідницької логіки класичного мовознавства, а й через українональну потребу по-справжньому повернутися обличчям до корпусних та лек-